

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Mají MŠ připravovat děti „na školu“?

Problematika přípravy na školu či odložení školní docházky není pouze ožehavým problémem dneška. Byla řešena už před první světovou válkou.

Konkrétně např. v Německu byl přítomen zápisu do 1. tříd vždy školní lékař, který určoval, zda je dítě „dostatečně silné pro výuku v obecné škole“. Pro odmítnuté žáky – „dětí slabé pro školu“, byly již ve 20. letech minulého století zřízeny zvláštní přípravy „Vorklassen“, jelikož počet dětí s odloženou školní docházkou v Německu dosahoval 10 %. V České republice bylo odkladů školní docházky až 13 %. Ve snaze snížit procento dětí s odloženou školní docházkou se objevily v naší republice návrhy, aby docházka do mateřské školy byla pro všechny děti povinná. Dr. Cyril Stejskal roku 1924 přednesl na 2. Pedagogickém sjezdu v Brně návrh zavést povinnou docházku v mateřských školách, „aby se vyrovnaly sociální rozdíly zaviněné nepřízní prostředí...“ (Stejskal, 1924).

Program přípravy na školu

Stěžejním úkolem českých mateřských škol až do roku 1989 bylo připravit dítě na vstup do základní školy a tomu byl přizpůsoben nejenom program, ale i režim a způsob práce v mateřských školách. Režim byl pevně stanoven, mateřská škola tak částečně přebírala metody základní školy. Hlavní důraz byl kladen na velké množství předávaných informací (nutno podotknout v dobré víře pedagogů vzhledem k naplnění hlavního cíle – co nejlépe připravit dítě na vstup do základní školy), a tudíž mateřská škola poskytovala menší prostor pro volnou hru dětí a mnohdy nedokázala plně respektovat individuální zvláštnosti dětí předškolního věku.

✖ V některých vícetřídních mateřských školách byly zřizovány i třídy pro děti s odkladem školní docházky. V těchto třídách se pracovalo s menším počtem dětí (cca 15), což umožňovalo učitelkám využívat individuální přístup ke každému dítěti. Děti zde dostávaly drobné domácí úkoly a velice jednoduše se seznamovaly se základy trivia. Je vhodné připomenout ucelený a propracovaný program k prohloubené přípravě na čtení v mateřských školách, který vznikl ve spolupráci s učitelkami mateřských škol a pracovníky OPPP (Křivánek, Sušická, 1985). Křivánek prováděl v nejstarších odděleních mateřských škol včetně oddělení pro děti s odloženou školní docházkou experiment zabývající se prohloubenou přípravou na čtení, který byl využitelný jak pro metodiku výuky čtení v 1. ročníku, tak i pro práci s dyslektiky a skupinu tzv. slabých čtenářů a mohl snižovat i procento odkladů školní docházky.

V 70. letech byla při mateřských školách zřízena přípravná oddělení pro pětileté děti, které nemohly být přijaty do mateřské školy pro nedostatek míst a byly již zapsány do 1. ročníku základní školy. Hlavní náplní těchto oddělení byla příprava dětí k základnímu vzdělání. Tato přípravná oddělení fungovala převážně ve druhé polovině školního roku a děti je navštěvovaly nejméně jedenkrát týdně na dobu 2-3 hodin.

Nové poslání MŠ

Počínaje rokem 1989 byl zahájen transformační proces na všech stupních škol, což se promítlo i do celé předškolní výchovy. Došlo k odklonu od pevně stanoveného režimu, programových dokumentů. Plánované a řízené činnosti v mateřské škole byly kritizovány a odmítány, stejně jako i tendence k zacílené přípravě dětí na vstup do základní školy. Postupně ale většina mateřských škol díky vlastní zkušenosti dospěla k názoru, že cesta maximální volnosti není pro děti ideální, a tak začalo období hledání inspirací v zahraniční předškolní pedagogice (např. systém waldorfský, M. Montessori, mezinárodní projekt Open Society Fund „Začít spolu“) a následně vytváření nových vzdělávacích programů a projektů (Osobnostně orientovaný model, projekt Zdravá mateřská škola, Kurikulum předškolní výchovy atd.).

Transformační snahy bylo třeba podpořit legislativně (např. stanovit nové poslání mateřské školy, definovat rámcové cíle, vymezit obsah předškolního vzdělávání atd.). V souladu s návrhem Národního programu rozvoje vzdělávání a připravovaného návrhu školského zákona, kde předškolní vzdělávání představuje počáteční stupeň celoživotního vzdělávání, bylo MŠMT ČR uloženo stanovit pro předškolní vzdělávání „konkrétní cíle a povinný obsah vzdělávání“ prostřednictvím Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (České vzdělávání & Evropa, 1991).

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání nevyčleňuje přípravu na 1. a 2. základní školu jako samostatnou část, ale považuje ji za integrální součást rozvoje osobnosti dítěte a jeho příslušných kompetencí.

Příprava na školu v zahraničí

Pokud chceme řešit problematiku návaznosti předškolního a primárního vzdělávání, je vhodné ji sledovat v zahraničí, kde lze nalézt nejenom inspirativní poučení, ale i impuls ke kritickému pohledu, či hledání odpovědi na otázku, zda současná česká institucionální předškolní výchova směřuje svým vývojem k evropskému standardu či nikoliv.

V České republice je zákonem určena doba vstupu do základní školy dosažením šestého roku dítěte. Při studiu struktur systémů vzdělávání v zemích střední a východní Evropy bylo zjištěno, že stanovený věk k zahájení školní docházky se pohybuje v rozpětí 6-7 let, což je převážně podmíněno tradicí. Avšak prosazují se tendence snížit věk dětí při vstupu do základní školy ze 7 let na 6 let (např. Slovinsko, Polsko atd.) nebo se objevují možnosti ponechat v kompetenci rodičů určení doby nástupu dítěte do primární školy v širším věkovém rozpětí mezi 6. a 7. rokem (např. Rusko, Lotyšsko, Bulharsko, Ukrajina, Bělorusko atd.).

Většina institucí, v kterých je realizováno předškolní vzdělávání, je součástí školské soustavy dané země a docházka do nich je dobrovolná a současně v mnohých státech doporučena. V kontextu silícího významu předškolního vzdělávání v rámci celoživotního učení stoupá procentuální návštěvnost dětí do předškolních institucí především v posledním roce jejich docházky, to znamená před vstupem do základní školy. V některých zemích prochází téměř veškerá populace dětí před vstupem do základní školy předškolním vzděláváním (Španělsko, Lucembursko, Irsko, Maďarsko, ČR). Zajímavá a inspirující je analýza hlavních cílů předškolního vzdělávání ve vybraných státech. Ve většině států je mezi hlavními cíli přímo uvedena příprava dítěte na vstup do základní školy (viz tabulka).

Preprimární stupeň vzdělávání nabývá postupně na významnosti a celá tato oblast se propracovává a

zdokonaluje. V bývalých socialistických státech, kde instituce předškolní výchovy plnily především funkci sociálně zaopatřovacích zařízení, je znatelný odklon od tohoto mínění a je propagována funkce socializační (osobnostně rozvíjející). Sílicí přesvědčení, že do vzdělávacích programů mateřských škol patří příprava na školu, převládá v zemích Evropské unie a řadě dalších.

Problematika přechodu dětí z předškolního zařízení do primární školy je v jednotlivých zemích řešena rozdílnými úpravami ve struktuře školského systému:

1. integrací mateřských škol do škol primárních (Nizozemí, Dánsko)
2. začleněním posledního roku předškolní výchovy do stejného cyklu s prvním ročníkem primárních škol či zřizováním přípravných tříd (Francie, ČR)
3. větší spoluprací s rodinou (Španělsko, Lucembursko)
4. větší spoluprací mateřské školy s primární školou (Francie)
5. tvorbou kurikul, standardů a programů v mateřských školách (Slovensko, ČR)
6. změnou v kurikulu primární školy např. odklonem od kvantity informací přes využívání nových metod k zařazování hrových prvků (Německo, ČR)

Celoživotní učení

Předškolní vzdělávání se na konci 20. století stává jednou z priorit vzdělávací a sociální politiky západoevropských zemí, tvoří nedílnou součást konceptu celoživotního učení. Postupně s měnícím se pohledem na dítě předškolního věku (Opravilová, 2003) se i předškolní vzdělávání začalo chápat jako nedílná součást celoživotního vzdělávání.

Pedagogická věda prokázala pozitivní vliv institucionalizované předškolní výchovy na další život a rozvoj dětí (konkrétně na pozdější úroveň studijních výkonů, celkovou úspěšnost ve vzdělávání, na sociální integraci, snížení delikventního chování); speciálně u dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí byly shledány silnější pozitivní efekty (Průcha, 1997). V dnešní době se snažíme hledat nové možnosti řešení adekvátních požadavků společnosti na výchovu a vzdělávání dítěte, které souvisejí s jeho přípravou na školní vzdělávání. Vyjádření „vzdělání začíná v mateřské škole“

(Smolíková, 1999) vystihuje, jakou úlohu hraje institucionální předškolní výchova v celoživotním vzdělávání jedince.

Rodičovská veřejnost nadále očekává, že mateřská škola připraví dítě na vstup do základní školy. Učitelé primárních škol u zápisu dítěte do 1. třídy základní školy předpokládají, že si dítě v mateřské škole osvojilo konkrétní dovednosti (práce s nůžkami, štětcem, pastelkami atd.), návyky (základy sebeobsluhy), znalosti (zná své jméno, bydliště, rozliší základní geometrické tvary atd.) a kompetence. Současná mateřská škola se proto otázce přípravy dítěte na školu věnovat musí. Pojetí principu celoživotního učení činí z mateřské školy součást vzdělávacího systému, v němž primární vzdělávání navazuje na vzdělávání preprimární.

Zdroj: Rodina